Mihaela-Mariana Morcov

TEHNICI LOCALE DE CONSTRUCŢIE A CASELOR ROMÂNEŞTI. O CERCETARE BAZATĂ PE ALRR. *SINTEZĂ*

Mai mult decât în volumele anterioare, materialul lexical din volumul al IV-lea, al ALRR. *Sinteză* (în curs de elaborare) se pretează, prin tematica sa (referitoare la gospodăria, respectiv, construcţia casei ţărăneşti), la o analiză centrată pe motivaţia extralingvistică a denumirilor.

Bogăţia de informaţii culturale, care se desprind nu numai din explicaţiile informatorilor, ci şi din simpla analiză etimologică sau semantică a cuvintelor folosite pentru a desemna diverse materiale sau tehnici de construcţie, ne-a determinat să întreprindem o cercetare al cărui scop îl constituie valorificarea materialului lexical din ALRR. *Sinteză*, ca sursă de documentare etnografică. Hărţile asupra cărora ne vom opri sunt: *Tencuiesc* (întrebarea 667), *Tencuială* (întrebarea 668), *Lipesc* (întrebarea 670), *Muruiesc*[1] (întrebarea 671) şi *Muruiesc*[2] (întrebarea 672)[1].

Aspectele la care ne vom referi sunt, pe de o parte, diferenţele existente între zonele ţării, în ceea ce priveşte tehnicile şi materialele de construcţie, şi, pe de altă parte, sursele prin care tehnicile de construcţie şi denumirile asociate cu acestea au pătruns în comunităţile tradiţionale româneşti.

Cuvintele analizate se află în legătură cu următoarele sfere semantice: **1.** Materiale folosite la construirea caselor; **2.**Tehnici de prelucrare şi aplicare a materialelor de construcţie; **3.** Instrumente folosite în construcţie.

1. MATERIALE FOLOSITE ÎN CONSTRUIREA CASELOR

1.1. Ciment ‘material de construcţie în formă de pulbere fină, obţinut prin măcinarea clincherului şi care, în contact cu apa, face priză şi se întăreşte’ (*v.* DEX *s.v.*).

Ca denumire a tencuielii, cuvântul ***címent*** (< it. *cimento*, fr. *ciment*) este consemnat în câteva puncte din aria sud-estică (Muntenia, Moldova şi Bucovina, în punctele 884, 567, 641, 666 şi 475).

Această repartiţie geografică este confirmată de prezenţa verbului ***a cimentui***, cu sensul ‘a tencui’ în patru puncte din Moldova (501, 520, 530 şi 641) şi într-un punct din Dobrogea (884).

[1] Pe harta *Muruiesc*[1] sunt reprezentate verbele referitoare la acţiunea de netezire a pereţilor casei prin adăugarea unui strat de lut amestecat cu balegă, iar pe harta *Muruiesc*[2] au fost cartografiate verbele care evocă acţiunea de netezire a pardoselelor cu lut.

BDD-A29402 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:44 UTC)

1.2. Var (var amestecat cu nisip)

Cu sensul ‘tencuială’, răspunsurile ***var***, ***var cu nisíp*** şi ***var de văcălu̯ít*** au fost notate exclusiv în Transilvania şi în punctul 142 din Crişana.

Cuvântul ***várniță*** este consemnat cu sensul ‘tencuială’ în 10 puncte din Oltenia. Termenul este înregistrat, de asemenea, ca denumire a materialului folosit pentru lipirea pereților, în punctul 780, din Muntenia. Aşa cum se precizează şi în DLR (*s.v.*), *varniță* este un împrumut din bulgară. Bulg. *варниμа*. a pătruns, în română, atât cu sensul principal, ‘groapă folosită pentru arderea varului’, cât şi cu sensul secundar, ‘var’, ambele accepții fiind prezente, deopotrivă, în dicționarele româneşti şi în dicționarele limbii bulgare (DLR *s.v. varniță*, DRB *s.v. варниμа*).

1.3. Mortar ‘material de construcție constituit dintr-un amestec de var, nisip, apă, ciment sau ipsos etc, folosit ca element de legătură între materialele de construcție solide’ (DEX, s.v.) (< lat. *mortarium*, cf. DLR s.v.).

Ca material de construcție, mortarul a intrat şi s-a răspândit în Țările Române în perioade diferite, prin intermediul mai multor comunități aloglote, care au venit în contact cu populația vorbitoare de limba română. Această varietate se reflectă, la nivel lingvistic, prin prezența termenilor sinonimici: *maltăr*, *malter*, *văcălaş*, *tencuială* şi *mortar*.

Maltăr

După cum rezultă din datele reprezentate pe harta *Tencuială*, din ALRR. *Sinteză*, în aria nord-vestică, denumirea *maltăr* este predominantă. Cuvântul provine din germanul *malter* (v. DLR *s.v.*). Sub forma ***mo̯ltăr***, sau ***mo̯lter***, a pătruns în româna dialectală prin filieră maghiară (*ibid.*). Verbele derivate, *a măltări*, *a măltărui*, *a măltărisi*, create pe teren românesc, au fost consemnate în mai multe arii din partea de nord-vest a țării atât cu sensul ‘tencuiesc’, cât şi cu sensurile ‘muruiesc[1]’, ‘muruiesc[2]’ şi ‘lipesc’.

În mai multe puncte din Transilvania, termenul ***máltăr*** şi variantele acestuia, de origine maghiară, sunt concurate de un alt cuvânt de aceeaşi proveniență: ***văcăláş*** (din maghiarul *vakolas*, cf. DLR s.v.). Spre deosebire de acesta din urmă, consemnat în mai multe puncte din Transilvania şi, izolat, în Crişana (punctele 206 şi 208) şi Moldova (punctele 577 şi 578), verbele înrudite, *a văcăli* şi *a văcălui* (< magh. *vakol*, cf. DLR, s.v.) sunt prezente într-o arie mai extinsă, care cuprinde o parte din Transilvania, Banat şi Crişana.

Tencuială

Cuvântul *tencuială* este răspândit în cele mai multe graiuri. Denumirea a fost atestată, în mod special, în sud-estul țării. În schimb, a fost consemnată rar în graiurile din Transilvania şi numai sporadic în Banat şi Crişana. În zonele menționate, *tencuială* este marginalizat, de obicei, de termenii de origine germană şi maghiară, discutați mai sus. În Maramureş termenul nu este înregistrat.

Tencuială este un deverbal de la *a tencui*, atestat pentru prima dată în limba literară, sub forma participiului *tencuit*, în 1673, în opera lui Dosoftei (*Psaltirea în versuri*, ed. I. Bianu, p. 148/17; DLR, s.v. *tencuit*[2]).

BDD-A29402 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:44 UTC)

Cuvântul a fost considerat, de către unii autori, de origine poloneză (TDRG[2], III, s.v. *tencui*; CDED, II, s.v. *tencuesc*; CDER, 8623, SDLR, s.v. *tencuiesc*, înclină în favoarea etimonului polonez, *tinkować* din germ. *tünchen* sau din cuvântul *tunikôn*, din germana veche < lat. *tunica* ‘cămaşă’).

În SDLR şi în DLR (*s.v.tencui*[I]) s-a propus şi ipoteza potrivit căreia românescul *a tencui* provine din ucraineanul (ruteanul) *тинькувати*. Ni se pare mai plauzibilă această explicație.

Mortar (< lat. *mortarium*)

Lexemul ***mortár*** este atestat, de cele mai multe ori, prin intermediul unor variante alterate (***mortál***, ***mortuár***), explicabile nu atât prin dificultatea de pronunțare a lui *r* final, precedat de *r* în silaba anterioară, cât prin posibilitatea etimologiei populare, favorizate de structura fonetică a acestuia.

Sursa de răspândire a cuvântului o reprezintă limba standard. Potrivit datelor din DLR, în limba scrisă, cea mai veche atestare a termenului datează din a doua jumătate a secolului al XIX-lea (1887, în opera lui B. P. Hasdeu, cf. DLR s.v.). Din zonele urbane aflate în Muntenia şi Moldova, cuvântul a migrat, împreună cu realitatea desemnată, către satele din sudul şi din estul țării. Ne ajută să reconstituim acest traseu distribuția geografică a cuvântului (consemnat astăzi în graiurile din Oltenia, Muntenia, Dobrogea, în cele vorbite la granița dintre Muntenia şi Transilvania, precum şi în Moldova şi în Bucovina). Împrejurările socioistorice în care *mortar* a pătruns în româna literară explică de ce cuvântul a prins rădăcini numai în vechiul Regat. În aria de nord-vest a țării, termenul nu a avansat, pe de o parte, pentru că a fost cunoscut mai târziu şi, pe de altă parte, pentru că, în această zonă, graiurile dispuneau deja de doi termeni înrudiți, pătrunşi prin filieră maghiară şi germană.

Balast ‘încărcătură de apă sau nisip ; pietriş folosit ca aşternut pe care se montează traversele de cale ferată; amestec de pietriş şi nisip întrebuințat la prepararea betonului sau la pietruirea şoselelor’ (DEX).

Cuvântul ilustrează o situație similară cu cea descrisă mai sus în legătură cu influența exercitată de limba cultă asupra graiurilor din sudul şi din estul țării. Termenul este consemnat, la nivel dialectal, numai sub forma coruptă, ***balástru***, în câteva localități din Bucovina, Moldova şi mai ales în aria sudică (DGS, I s.v.). Această variantă augmentată se explică prin analogie (cf. cazuri similare de variante neologice: *fochistru*, *maşinistru*, ultimul dintre ele fiind atestat în DGS, II, s.v.).

1.4. Mortar nefinisat, neîntins

Această motivație se află la baza denumirilor ***orozán*** şi ***brúftă*** (***bruftuiálă***), ambele atestate cu sensul ‘tencuială’ în Oltenia şi, respectiv, în Moldova. Potrivit DLR (s.v.), etimologia cuvântului *orozan* este necunoscută. După părerea noastră, *orozan* este un împrumut din turc. *horasan*, consemnat, în RHDET (s.v.), cu sensul ‘mortar constituit din cărămidă pisată şi noroi’. Atât formal, cât şi semantic, tc. *horasan* corespunde cuvântului dialectal românesc, care a cunoscut o generalizare a sensului.

BDD-A29402 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:44 UTC)

Bruftă este o variantă morfologică a lui *bruft*, atestat cu sensul ‘tencuială aruncată pe perete şi neîntinsă’ (DEX, s.v. *bruft*). Etimologia cuvântului este nesigură. Autorii *Dicţionarului etimologic al limbii române* (DELR, I, s.v. *bruft*) au reţinut, dintre toate ipotezele de până acum, pe cea propusă de V. Bogrea, în opinia căruia cuvântul derivă din tc. *âbruft*.

1.5. Material de construcţie refolosit

Cu sensul ‘tencuială’, a fost notat, în sudul ţării (în mod excepţional, apare şi în punctul 476, din Bucovina), cuvântul de origine turcească, ***molóz***. Termenul menţionat figurează, în DEX, cu accepţia ‘material sub formă de pulbere de tencuială, spărturi de cărămidă şi mortar, provenit din dărâmarea unor ziduri sau după executarea unor lucrări de zidărie’, sens confirmat de Emil Suciu (Suciu II, s.v.) şi pentru etimonul turcesc. Structura semantică a etiomanelor turceşti, *moloz* şi *horosan* (dicutat mai sus) relevă faptul că materialele de construcţie constituite din praf cărămidă erau frecvent utilizate în comunităţile turceşti care au intrat în contact cu populaţia vorbitoare de limba română.

1.6. Material constituit din pământ sau din lut

Tehnicile care presupun folosirea pământului sau a lutului ca materiale pentru acoperit pereţii caselor sau partea de jos a unei încăperi, pe care se calcă, sunt specifice construcţiilor tradiţionale sau locuinţelor ridicate după modelul altor comunităţi tradiţionale, aflate în contact cu populaţia românească din Banat, Crişana, Transilvania, precum şi din sudul sau din estul domeniului dacoromân. Sub aspect lingvistic, acest fenomen este evidenţiat de următoarele tipuri de cuvinte: moştenite din latină, formate pe teren românesc sau împrumutate din slavă şi din turcă.

1.6.1. Termeni moşteniţi din latină sau formaţi pe teren românesc din elemente autohtone

1.6.1.1. *Pământ* (< lat. *pavimentum*)

Pământul este asociat cu operaţia de lipire a pereţilor, în mod special, în Muntenia. În diverse localităţi din Muntenia, Oltenia şi Bucovina, pământul este întrebuinţat la netezirea *pomostului*[2].

În punctul 45, din Banat, lipirea pereţilor constă în adăugarea, în straturi, a pământului negru şi a lutului („prima dată dăm cu pământ negru, cu *buş* şi se zice *buşắsc*, apoi dăm cu pământ galben cu pleavă”).

După cum arată comentariile informatorilor din punctele 45, 52, 63, pământul folosit la lipirea pereţilor este, în general, amestecat cu paie.

[2] Am preluat din graiuri acest lexem, înregistrat, în DGS III, ca denumire pentru: stratul „ de pământ bătătorit pe suprafaţa încăperilor unei case, care ţine loc de pardoseală”, întrucât limba română standard nu deţine un termen specializat cu acest sens.

BDD-A29402 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:44 UTC)

1.6.1.2. *Lut* (< lat. *lutum*)

Ca denumire a materialului folosit la lipirea, la netezirea pereților, precum și la nivelarea *pomostului*, cuvântul *lut* este consemnat în mai multe puncte din Bucovina, Moldova și Basarabia. În aceste zone, lutul este folosit, de obicei, în combinație cu balega.

Verbul derivat, *a lutui*, evocă acțiunea de tencuire sau de netezire a pereților și a pomostului în două puncte din Muntenia : 747 și 847.

1.6.1.3. *Imală* 'murdărie; lut, tină ; lut amestecat cu paie, întrebuințat la lipirea caselor' (DA II/I, s.v. *ima*)

Imală este un deverbal, analizabil prin arhaicul *a ima* 'a murdări, a mânji cu noroi' (< lat. *limo*,-*are*) (DA, *ibid.*). În SDLR (s.v.), se precizează că termenul este specific părții de vest a țării, fapt confirmat de datele din ALRR. Sinteză: *imală* este înregistrat ca denumire a materialului folosit la lipirea pereților și la netezirea *pomostului* sau a pereților în punctul 112 din Crișana și în punctele 7, 17, 20, 25, 41 și 44, din Banat[3].

1.6.2. Termeni de origine slavă sau cuvinte derivate pe teren românesc din cuvinte de orgine slavă

Cuvântul ***tină*** (< sl. *мина***)** este consemnat izolat în Crișana (punctele 139, 166, 177), unde desemnează materialele folosite la tencuirea caselor, la nivelarea duşumelelor și la lipirea pereților.

A pomosti și ***pomostează*** sunt specifice graiurilor din sudul țării, unde au fost înregistrate cu accepțiile: 'a (se) umple cu pământ partea de jos a încăperilor unei case' sau a 'a tencui cu un strat subțire de lut, netezind pereții' și, respectiv, 'strat de pământ bătut pe suprafața încăperilor unei case, adesea ținând loc de pardoseală', 'tencuială subțire cu care se netezesc pereții' (DGS III, s.v. *pomosteală*, *pomosti*). Verbul *a pomosti* ar putea fi un derivat creat pe teren românesc din cuvântul *pomost* 'duşumea' (< sb. *pomost*) (TDRG^2, III, s.v.) sau un împrumut din sârbescul *pomostiti*, atestat cu sensul 'a pardosi, a podi' (DLR, s.v. *pomosti*, Tomici 1999, *s.v. pomostiti*).

În Moldova și Bucovina, preferința pentru casele construite din lut și paie este confirmată de prezența cuvântului specific, ***vălătúc*** 'colac de lut sau de pământ, amestecat cu paie sau cu rogoz pentru astupat pereții, formați dintr-o îngrăditură de pari' (CADE, s.v.) (< *tăvăluc* unealtă folosită la fărîmarea bulgărilor de pământ < *tăvăli* + *-uc*, ptr. *tăvăli*, vsl. *valŭ*) (TDRG^2, III s.v.) și a derivatului *a îmvălătuci* 'a lipi pereții'.

Cuvântul *plevui*, care, în mod normal, este întrebuințat cu sensul 'a cerne pentru a curăța de pleavă' (cf. DLR, *s.v.*), trebuie să fi fost asociat, de asemenea, cu materialul de construcție constituit din lut și paie. Termenul este atestat cu sensul 'a lipi pereții' în patru localități din Bucovina.

[3] În DLR a fost consemnat, de asemenea, cu sensul 'pământ sau lut muiate cu apă, imală' cuvântul *muruială*.

BDD-A29402 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:44 UTC)

1.6.4. Termeni cu etimologie nesigură

În mai multe localități din Transilvania, din Muntenia şi din Dobrogea, a fost atestat verbul *a bulgări* ‘a lipi pereții’ (sens ulterior în raport cu cel etimologic, eliminat de tehnica de construcție a caselor). Cuvântul este menționat în dicționare cu sensurile ‘a acoperi cu lut scheletul de nuiele al unui grajd, al unei colibe’, ‘a lipi casa, grajdul etc. cu baligă (de obicei de vacă) amestecată cu lut şi cu bulgări (fragmente) de pietre şi cărămizi’ (DA, DEX). *A bulgări* este un cuvânt derivat de la *bulgăre* (cuvânt probabil autohton, cf. Boerescu 2017: 311).

Păpăláşcă este înregistrat, în câteva puncte învecinate din sudul Transilvaniei, cu accepția ‘tencuială’. În DLR (s.v.), se precizează că baza de derivare a cuvântului, înregistrat cu sensurile ‘material de construcție’ şi ‘noroi’, o reprezintă verbul *a păpăli* ‘a se strivi, a se terciui (despre fructe)’. Având în vedere relația dintre cele două sensuri menționate, cuvântul trebuie să fi desemnat, inițial, numai ‘noroiul’ şi, ulterior, prin restrângere semantică, ‘mortarul’.

1.6.5. Termeni de origine turcească

Ceamurul este un material de construcție rudimentar ‘constituit din lut, apă şi paie tocate (şi unele substanțe minerale)’ (DEX, DA *s.v. ceamur*). Pe harta *Tencuială*, cuvântul ***ĉ̦amúr*** a fost consemnat în 14 puncte din Muntenia şi Oltenia. Cuvântul provine din tc. *čamur* ‘argilă, noroi’ (DA, s.v. *ceamur*, Suciu II, s.v. *ceamur*).

Nu întâmplător, într-o arie învecinată, situată de o parte şi de alta a graniței dintre Oltenia şi Muntenia a fost consemnat, cu acelaşi sens, şi cuvântul ***ĉórbă***. Sensul din care s-a desprins accepția ‘tencuială’ a fost ‘pământ amestecat cu apă, folosit ca material de construcție, ceamur’, înregistrat atât în DA, cât şi în Suciu II (*s.v. ciorbă*).

2. TEHNICI DE PRELUCRARE ŞI APLICARE A MATERIALELOR DE CONSTRUCȚIE

TEHNICA DE BĂTĂTORIRE (ARUNCARE) A MORTARULUI SAU A LUTULUI

A bate este înregistrat cu sensul ‘a lipi pereții’ preponderent în Moldova şi Bucovina. În relație cu acțiunea de nivelare a *pomostului*, acelaşi verb este atestat în două localități din sudul țării (punctele 829 şi 943).

Sensurile consemnate în dicționare sunt, uneori, subliniate sau completate de vorbitori cu detalii legate de operația de prelucrare a materialului. În Muntenia, aceştia fac deosebirea, prin intermediul verbelor *a pomosti* şi *a lipi*, între acțiunea de preparare şi procedeul de aplicare a materialului: ***pămăstésc*** „bat pământ cu un bătător” „apói̯ trag o lipe̯álă, lipésc” (punctul 719, harta *Muruiesc*[2]), ***pomostésc*** [= bătătoresc pământul],, şi pă úrmă lipḥ̯esc” (punctul 862, *ibid.*). „pământe̯á şî pă úrmă liḱá” (punctul 859, *ibid.*).

BDD-A29402 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:44 UTC)

În alte puncte, dimpotrivă, *a pomosti* este asociat cu acțiunea de a umple sau de a acoperi partea de jos a încăperii cu lut. Ilustrează această situație răspunsurile din punctele 827 şi 816: „umple cu pământ – pomoste̯álă – camerele”; „spoi̯ésc, pomostésc, úmplu”.

Cele mai frecvente verbe care desemnează operația de aplicare a materialelor de construcție prin aruncare sunt *a izbi*, *a arunca, a trânti (trânteală)* şi *a buşi*.

Termenul *a izbi* se întrebuințează, în mod special, în Transilvania în legătură cu operația de tencuire. Cu sensul ‘a lipi pereții’, *a izbi* este consemnat în mai multe puncte din nord-vestul țării, precum şi în Moldova şi Bucovina.

A buşi ‘a lovi cu pumnul, a izbi’, ‘a împinge pe cineva cu putere’ (< bulg. *buša*, srb. *bušiti* , cf. DA I/I, DELR I, s.v. *buşi*) s-a specializat în mai multe puncte din aria de nord-vest a țării cu sensul ‘a lipi pereții’.

TEHNICA DE ÎNTINDERE ŞI DE NETEZIRE A MATERIALULUI

Ung evocă acțiunea de lipire şi de netezire a pereților sau a *pomostului*. Distribuția geografică a termenului indică faptul că, la început, acesta a fost folosit, exclusiv, în Moldova şi Bucovina, de unde s-a răspândit, ulterior, în Maramureş şi în Transilvania.

fățu̯ésc ‘tencuiesc’, ‘netezesc *pomostul*’, ‘netezesc pereții’ (< *față* + *-ui*), cu varianta ***fețésc***, este specific graiurilor moldovenești. Cu sensul ‘netezesc pereții’, ***fățu̯ésc*** a fost consemnat şi în câteva puncte din Muntenia.

îndreptéz ‘netezesc pereții’ a fost consemnat, sporadic, în mai multe graiuri ale țării.

netezésc este atestat cu referire la acțiunea de netezire a pereților şi a *pomostului* în toată țara, cu excepția Maramureşului şi a Bucovinei.

drişcu̯ésc ‘netezesc cu *drişca* pereții sau *pomostul*’ (*a drişcui* < *drişcă* ‘mistrie’ < srb *drska*, bulg. *drška*).

Prezența termenului ***drişcu̯ésc*** în sudul țării, precum şi în Banat, confirmă dubla filieră: sârbă şi bulgară.

şimitu̯ésc ‘netezesc pereții sau *pomostul*’ este consemnat în câteva puncte din Crişana şi Transilvania. Cuvântul este un împrumut din maghiarul *simít* (cf. DLR, s.v. *şimitui*), înregistrat de Lajos Tamás cu acelaşi sens (Tamás 1966, s.v.).

3. INSTRUMENTE FOLOSITE ÎN CONSTRUCȚIE

Instrumentele folosite pentru bătătorirea lutului poartă denumirea de *bătător*, *mai*, *oblu* sau *mistrie*.

Denumirea ***bătătór*** (< *bate* + *-ător*) a fost înregistrată în punctele 126 şi 719, din Crişana şi din Muntenia, iar cuvântul ***mai*** (lat. *malleus*) a fost consemnat în Muntenia şi în Oltenia.

BDD-A29402 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:44 UTC)

După cum rezultă din răspunsurile notate pe harta *Muruiesc*[1], cuvântul ***óblu*** desemnează un instrument folosit la netezirea pereților. Termenul este întâlnit în locuțiunile: *a da cu oblu(a), a lua* sau *a freca cu oblu* (harta *Muruiesc*[1]). Accepția de 'instrument folosit în zidărie', care pare a fi specifică Transilvaniei şi Banatului, se explică printr-o alterare a sensului, însoțită şi de conversiunea clasei gramaticale, (accepția proprie a cuvântului fiind 'neted, drept', cf. DLR, *s.v.*). De la *oblu*, s-a creat derivatul *a obli*, atestat exclusiv în Banat şi în Transilvania. Termenul *oblu* face parte dintre termenii de origine slavă păstrați şi în aria nord-vestică. Vechimea cuvântului este confirmată atât de aria de răspândire, cât şi de prima atestare a acestuia, care datează din 1688 (cf. DLR, *ibid.*).

Cuvântul *mistrie* 'unealtă de zidărie formată dintr-o placă subțire de oțel şi un mâner de lemn' (< ngr. *μυστρί*) (cf. DLR s.v.) a fost înregistrat în punctele 597 şi 897, din Moldova şi Muntenia.

LOCALITĂȚILE UNDE NU EXISTĂ REALITATEA PENTRU CARE S-A FORMULAT ÎNTREBAREA

În anumite puncte din Banat sau din Oltenia, răspunsurile obținute subliniază faptul că, în contrast cu alte zone ale țării, nu se practică muruirea podelelor, întrucât solul încăperilor este acoperit cu lemn. „La noi̯ să pardoséşte pe jos, ásta (înțelegând prin *ásta* acțiunea de întindere a lutului, la care anchetatorul se referă în întrebare) să fáče la cîmpíi̯e únde n-au̯ lemn" (punctul 908, din nordul Olteniei).

Şi în punctul 938 (din aceeaşi zonă), informatorul se distanțează de tehnica de nivelare a *pomostului*, pe care o asociază cu „casele bătrâneşti".

În afara celor două răspunsuri din Oltenia, precizări care să confirme existența podelelor au mai fost consemnate în câteva localități din Banat, unde informatorii corelează *pomostul* cu casele din trecut sau cu cele din câmpie: „*o fi fu̯ost la bătrî̑n*. Noi avem podele" (punctul 26); „*la noi̯ nu s-o muru̯it. pă la pústă* (câmpie) *am văz/ḑút* (punctul 69)"; „Numai *la pústă, unde nu i̯era scî̑ndură*" (punctul 70); „*s-o văru̯ít*, mai demult, *cu pămî̑nt*" (punctul 72).

În punctul 10 sunt evocate exclusiv podelele din lemn, şi din cărămidă („se pune *scî̑ndură* sau *cărămídă*"). În punctul 21, răspunsul furnizat de informator (*fuspód* < germ. *Fussboden*) relevă faptul că, odată cu realitatea desemnată, a fost împrumutat şi termenul corespunzător.

CONCLUZII

În încheiere, putem constata că ariile se delimitează destul de clar, atât la nivel lingvistic, cât şi la nivel etnografic. Lutul este întrebuințat, din abundență, în Muntenia, Oltenia şi, mai ales în Moldova, Bucovina şi Basarabia. Totodată, aria sudică şi aria estică se deosebesc față de restul domeniului dacoromân prin tehnicile

BDD-A29402 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:44 UTC)

bazate pe utilizarea balastului şi a mortarului nefinisat. Aria estică şi cea sudică se opun ariei nord-vestice şi în ceea ce priveşte denumirile materialelor comune sau unele dintre instrumentele folosite (*tencuială* se opune cuvintelor de origine maghiară sau germană folosite cu sensul 'mortar', *mistrie* se opune lui *oblu*). Terminologia materialelor de construcție corespunde, astfel, repartiției dialectale a dacoromânei.

Analiza noastră a pus în evidență varietatea surselor prin care au pătruns atât în limbă, cât şi în viața satelor româneşti, elemente de cultură materială noi. Contactul dintre populația românească şi anumite comunități la fel de tradiționale a permis consolidarea unor tehnici străvechi. Astfel, prin contactul cu populația turcească sau de origine slavă, românii şi-au consolidat tehnicile bazate pe folosirea materialelor rudimentare sau mai puțin costisitoare. În consecință, pe lângă termenii autohtoni (***lut*** sau ***imálă***), au apărut şi denumirile ***pomostéială***, ***tínă***, ***ţamúr***, ***orozán*** sau ***molóz***.

Alături de meşterii proveniți din comunitățile aloglote (maghiară, germană, austriacă, sârbă, bulgară sau ucraineană), şcolile de zidărie din zonele urbane situate în sudul țării şi în Moldova trebuie să fi jucat un rol fundamental în răspândirea unor materiale moderne, lucru care se reflectă la nivel lingvistic, în mod special, prin prezența cuvintelor *mortar* şi *balastru* în ariile de sud şi de est ale țării.

BIBLIOGRAFIE

ALRR. Sinteză IV = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Sinteză*, volumul IV (în curs de elaborare) coordonator: Nicolae Saramandu, de Alina Celac, Teodora Nicoleta Toroipan, Irina Carmen Floarea, Ionuț Geană, Daniela Răuțu, Mara-Iuliana Manta, Mihaela-Mariana Morcov, Manuela Nevaci.

Boerescu 2017 = Pârvu Boerescu, *Etimologii româneşti controversate. Ipoteze şi soluții*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2017.

CADE = I.-Aurel Candrea, Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat*. Partea I: *Dicționarul limbii române din trecut şi de astăzi*, de I.-Aurel Candrea. Partea II: *Dicționarul istoric şi geografic universal*, de Gh. Adamescu, Bucureşti, Editura Cartea Românească [1926–1931].

CDED = A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*. Vol. I. *Éléments latins, comparés avec les autres langues romanes*, Francfort s/M., Ludolphe St. Goar; Berlin, A. Asher; Bucarest, Socec, 1870. Vol. II. *Éléments slaves, magyars, turcs, grecs-moderne et albanais*, Francfort s/M, Ludolphe St. Goar; Berlin, S. Calvary; Bucureşti, Sotschek, 1879.

CDER = Alexandru Ciorănescu, *Dicționar etimologic al limbii române.* Ediție îngrijită şi traducere din limba spaniolă, de Tudora Şandru-Mehedinți şi Magdalena Popescu Marin, Bucureşti, Editura Saeculum I. O., 2002.

DA = Academia Română, *Dicționarul limbii române*. Sub conducerea lui Sextil Puşcariu, Tomul I: *A–B*, Bucureşti, Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, 1913, Tomul II, Partea I: *F–I*, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, 1934.

DELR, I = *Dicționarul etimologic al limbii române*, volumul I, redactori responsabili: acad. Marius Sala, acad. Andrei Avram, responsabil de volum: Doru Mihăescu,

BDD-A29402 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:44 UTC)

redactori: Iuliana Chiricu, Ştefan Colceriu, Bogdan Cristea, Doina Doroftei, Ion Giurgea, Doru Mihăescu, Alexandra Moraru, Cristian Moroianu, Carmen Vasile, Laura Vasiliu, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2011.

DGS, I–III = *Dicţionarul graiurilor dacoromâne sudice*, de Ion Ionică, Maria Marin, Anca Marinescu, Iulia Mărgărit, Teofil Teaha, Editura Academiei, Române, Bucureşti, volumele I–III, 2009–2011.

DLR = Academia Română, *Dicţionarul limbii române*. Serie nouă. Redactori responsabili: acad. Iorgu Iordan, acad. Al. Graur şi acad. Ion Coteanu. Din anul 2000, redactori responsabili: acad. Marius Sala şi acad. Gheorghe Mihăilă, Bucureşti, Editura Academiei, Tomul VII. Partea a 2-a, Litera *O*, 1969, Tomul VIII. Partea a 4-a. Litera *P* (*Pogrijanie-Presimţire*), 1980; Tomul XI. Partea a 2-a. Litera *T* (*T–Tocăliţă*), 1982.

DRB = *Dicţionar româno-bulgar*, întocmit de către Ivan Penacov, Jeleazco, Rainov, şi Gheorhe Pauncev, sub redacţia Acad. St. Romanski şi a lui St. Ilcev, Sofia, Editura Academiei Bulgare de Ştiinţe, 1962.

RHDET = Serap Bezmez, *The redhouse turkish-english dictionary*, Nisan, Istanbul, 2007.

SDLR = August Scriban, *Dicţionaru limbii româneşti* (*Etimologii, înţelesuri, exemple, citaţiuni, arhaizme, neologizme, provincializme*), ediţiunea întâia, Iaşi, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună", 1939.

SUCIU, II. = Emil Suciu, *Influenţa turcă asupra limbii române.* Bucureşti, Editura Academiei Române. vol. II. *Dicţionarul cuvintelor româneşti de origine turcă,* 2010, 913 p.

TDRG^2, III = Dr. H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, 2., überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron, Band III, Wiesbaden, Otto Harrassowitz. 1989.

Tamás 1966 = Lajos Tamás. *Etymologisch historisches wörterbuch der ungarischen elemente in rumänisch*, London, Hague, Paris, Mouton& Co, 1966.

Tomici 1999 = Mile Tomici, *Dicţionar sârb-român*, volumul 2: Lj-P, Timişoara, Savez Srba u Rumuniji, 1999.

TECHNIQUES LOCALES DE CONSTRUCTION DES MAISONS ROUMAINES. RECHERCHE FONDEE SUR L'ALRR. *SINTEZĂ*

(Résumé)

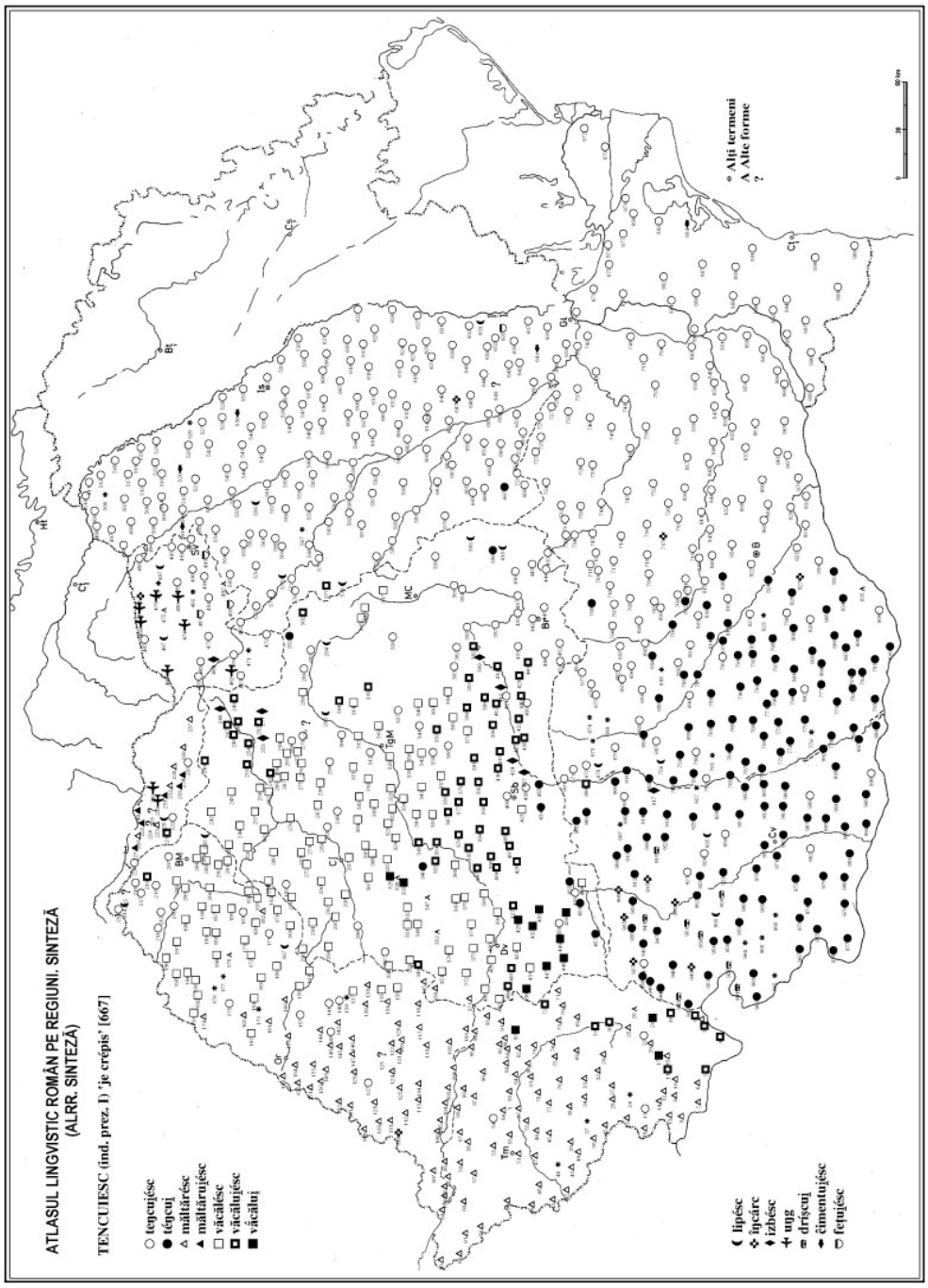
À travers les mots enregistrés sur cinq cartes de l'ALRR. *Sinteză*, nous avons essayé d'identifier les différentes techniques et les matériaux de construction spécifiques à l'espace rural roumain situé entre les frontières de la Roumanie et de la République de la Moldavie. À part les différences qu'on peut établir entre les petites zones et régions, on constate, en premier lieu, des divergences importantes entre la partie de l'ouest et celle formée par le sud et l'est du domaine dacoroumain, non seulement en ce qui concerne le référent, mais aussi en ce qui concernent les noms des matériaux et des instruments communs utilisés.

Cuvinte-cheie: tehnici de construcţie, materiale de construcţie, etimon, grai.

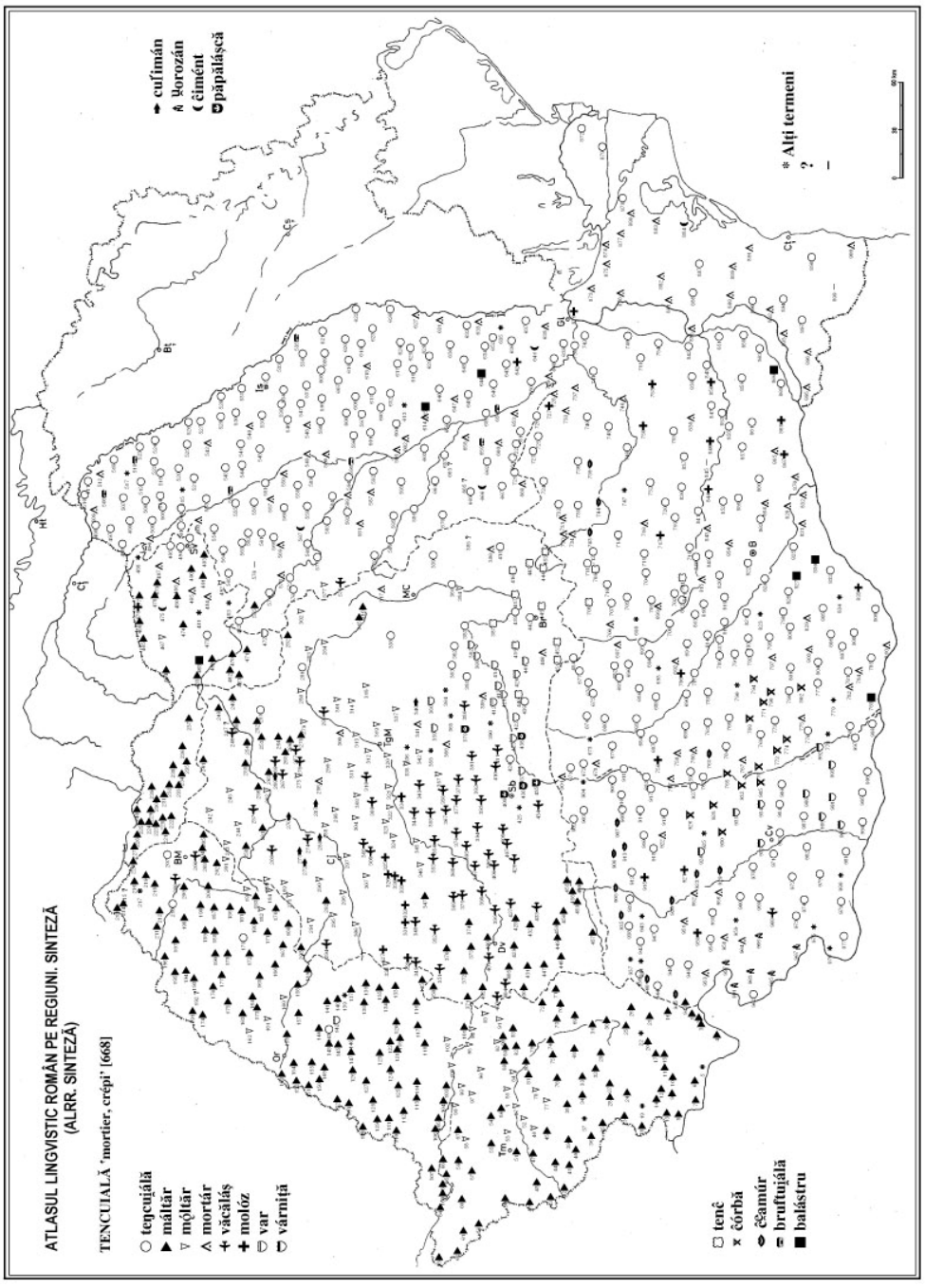
Mots-clés: techniques de construction, matériaux de construction, étymon, patois.

Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

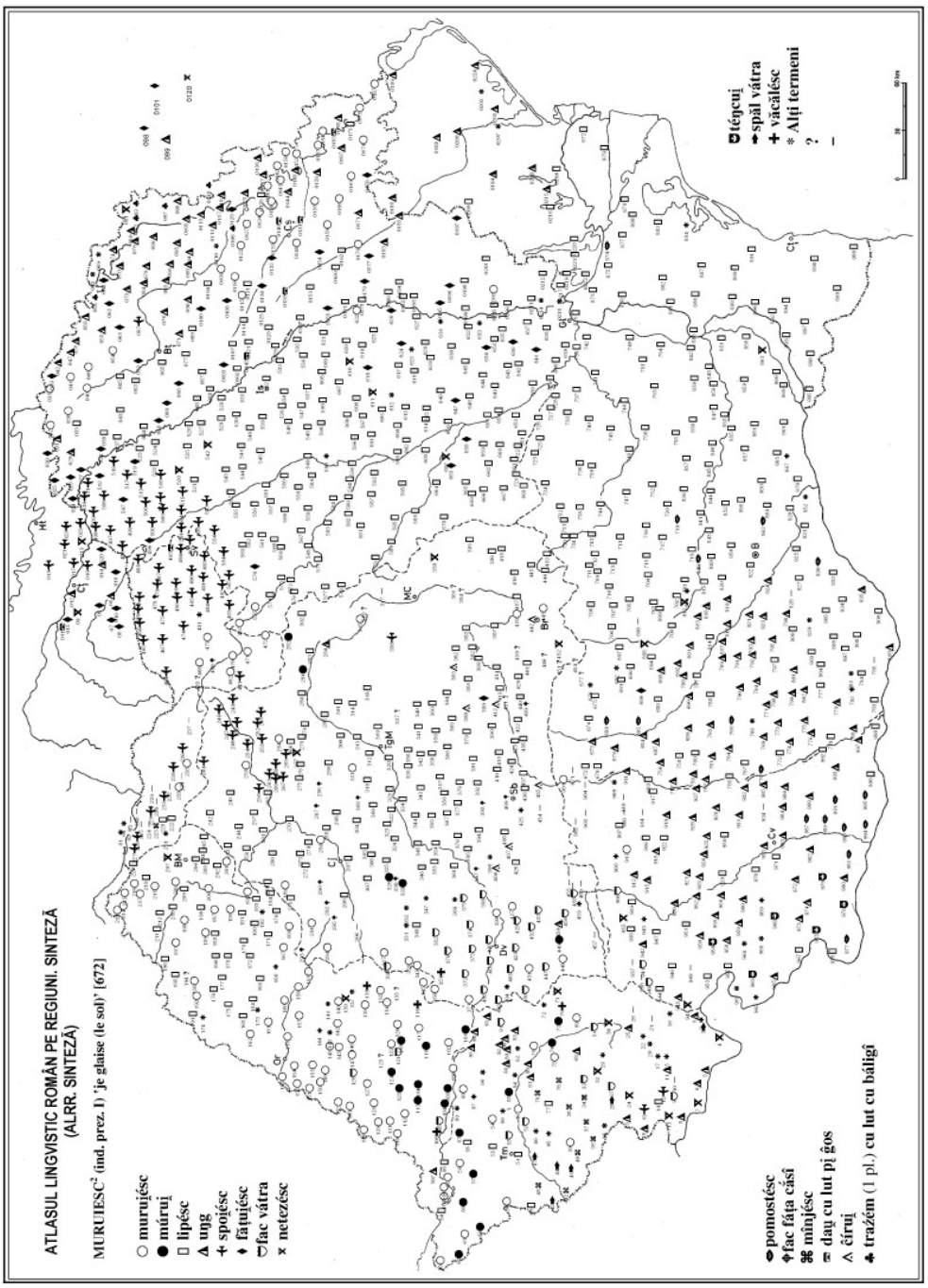
BDD-A29402 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:44 UTC)

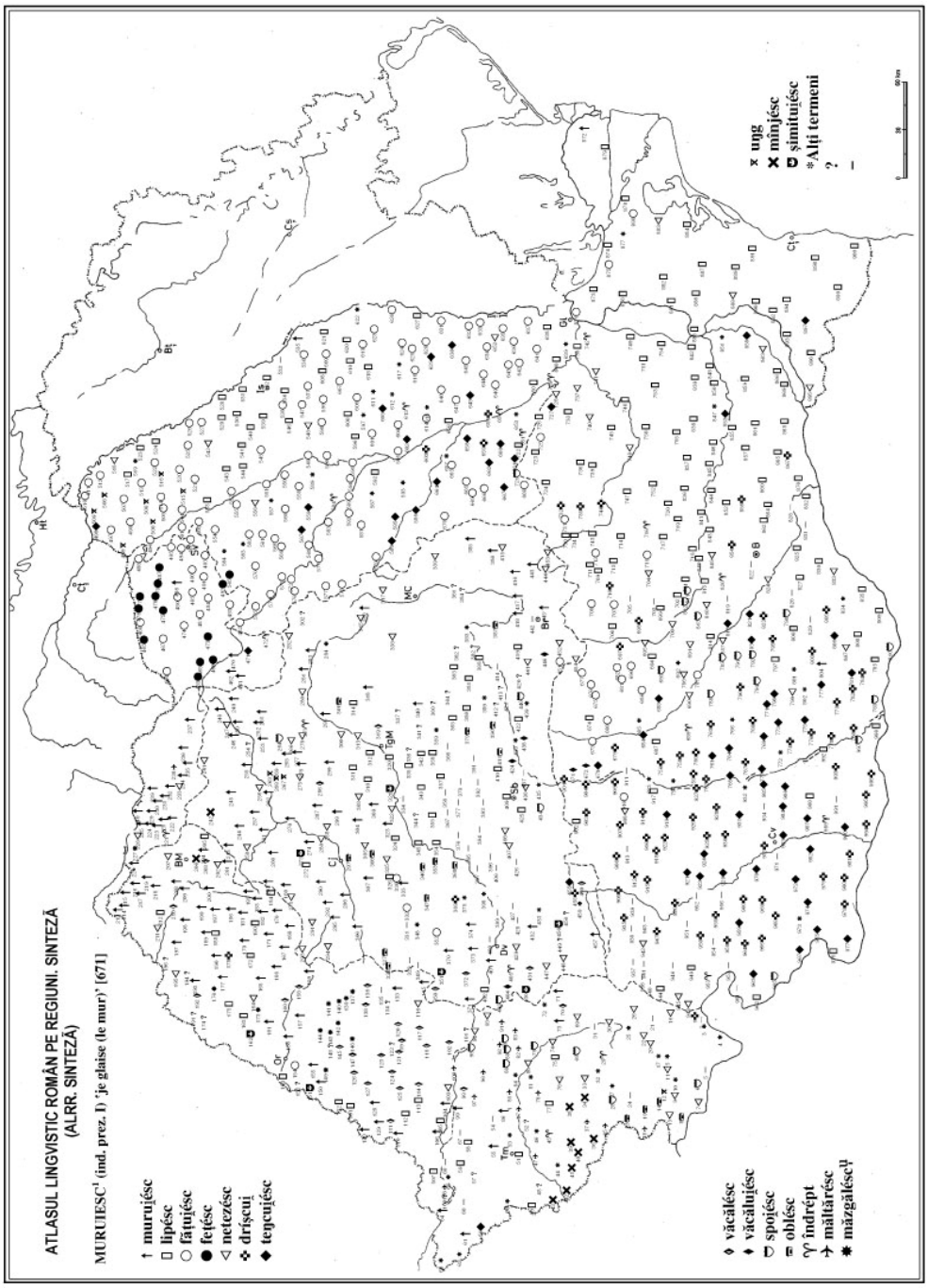
BDD-A29402 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:44 UTC)

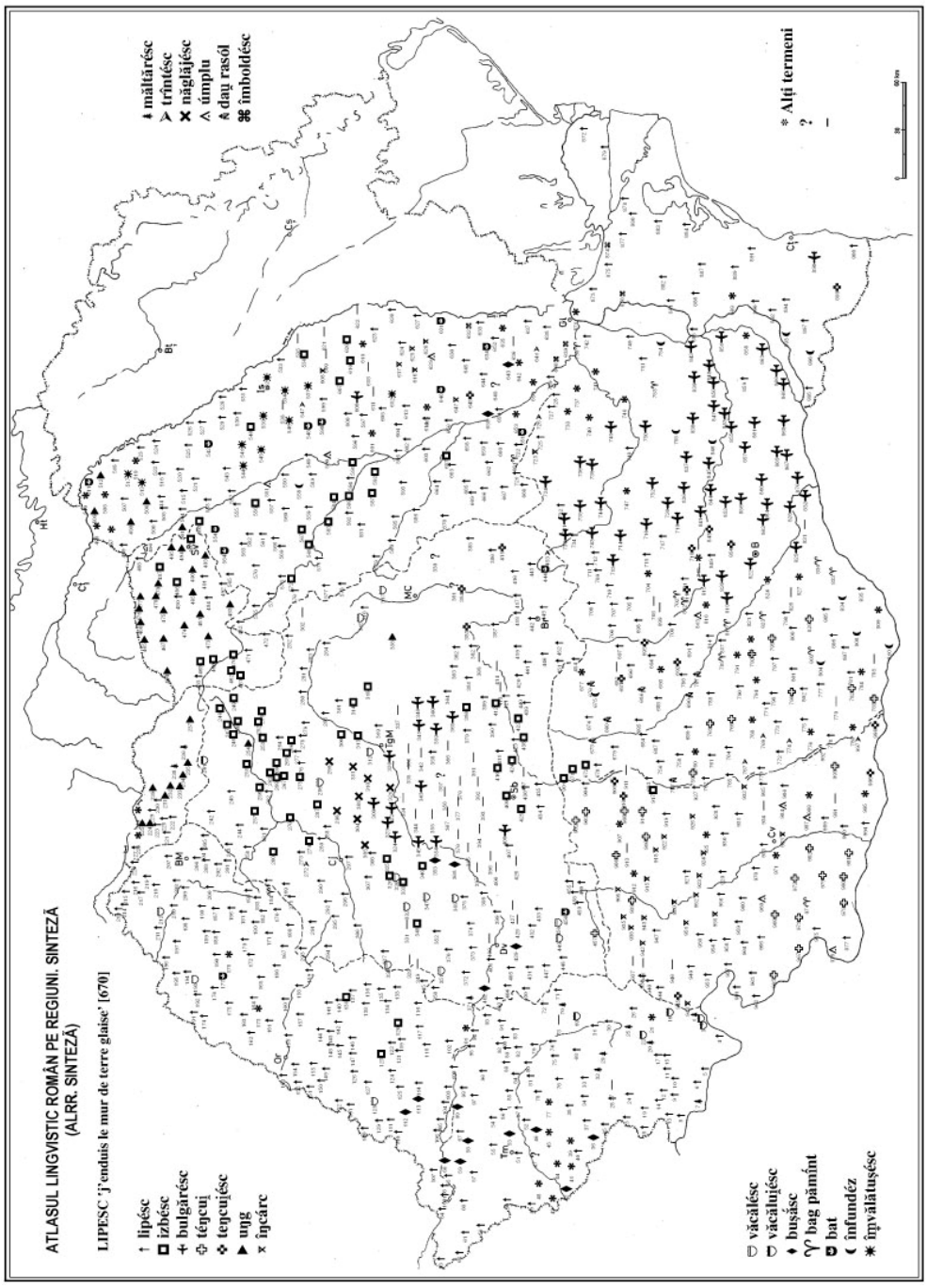
BDD-A29402 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:44 UTC)

BDD-A29402 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:44 UTC)

BDD-A29402 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:44 UTC)

BDD-A29402 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:59:44 UTC)